

Aşk ve İtidal

İbn Sînâ ve İbn Hazm'ın Sevgi Felsefeleri Üzerine

Raziye SAYAR

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No | General Publication Number: 1941

FCR Sertifika no | Certificate Number: 46550

ISNI: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Alt Marka | Imprint: Eskiyei

Yayın No | Publication Number: 425

Kitap Adı : Aşk ve İtidal

Alt Başlık : İbn Sînâ ve İbn Hazm'ın Sevgi Felsefeleri Üzerine

Book Title : Love and Moderation

Subtitle : A Comparative Study of the Philosophies of Love in
İbn Sînâ (Avicenna) and İbn Hazm

ISBN : 978-625-8596-38-0

DOI : doi.org/10.70458/fcr.9786258596380

Yazar | Author: Raziye Sayar | orcid.org/0000-0002-6211-4674

Kurum | Institution: Ordu Üniversitesi

ROR ID: ror.org/00erejq84

Yayın Türü: Kitap | Publication Type: Book - Monograph

Yayın Dili: Türkçe | Language: Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 276 (xvi+260)

Yayın Tarihi | Publication Date: Haziran | June 2026

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: HPDC - İslam ve Arap felsefesi | Islamic & Arabic philosophy

BISAC: PHI005000 - Etik ve ahlak felsefesi | Philosophy / Ethics & Moral Philosophy

THEMA: QDHK - İslam ve Arap felsefesi | Islamic and Arab philosophy

LC Classification: B741-753 - İslam filozofları | Islamic philosophers

DEWEY: 181.07 - İslam felsefesi | Islamic philosophy

WoS Category: Felsefe | Philosophy

WoS Citation Topics Meso: 10.126 - Felsefe | Philosophy

WoS Citation Topics Micro: 10.126.1975 - Ahlakî gelişim | Moral Enhancement

Scopus Subject Areas: 1211 - Felsefe | Philosophy

Atf Bilgisi | Cite as: Sayar, Raziye. *Aşk ve İtidal: İbn Sînâ ve İbn Hazm'ın Sevgi Felsefeleri Üzerine*. FCR Yayın Ltd.-Eskiyei, 2026.

© Tüm hakları saklıdır | All rights reserved: FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Aşk ve İtidal

İbn Sînâ ve İbn Hazm'ın Sevgi Felsefeleri Üzerine

Raziye SAYAR

Ankara 2026

Yazar Hakkında | About the Author

Raziye SAYAR

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi mezunudur. Yüksek lisansını Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Felsefesi Anabilim Dalında Prof. Dr. İsmail TAŞ danışmanlığında *Mâtürîdî'nin Seneviyye'yi Âlemin Kıdemi Konusunda Eleştirisi* başlıklı teziyle tamamlamıştır. Doktora çalışmalarını Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri alanında Prof. Dr. Burhanettin Tatar danışmanlığında sürdürmüştür; *İbn Sînâ ve İbn Hazm'da Aşkta İtidal Sorunu* başlıklı teziyle doktor unvanını almıştır. Hâlen Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Felsefesi Anabilim Dalında Arş. Gör. Dr. olarak görev yapmaktadır.

Çalışmaları başta İslam felsefesi olmak üzere, klasik İslam düşüncesinde bilgi ve hakikat meseleleri, ahlak, aşk düşüncesi ve düşünce tarihi ekseninde yoğunlaşmaktadır. Ulusal ve uluslararası dergilerde yayımlanmış makaleleri, bilimsel toplantılarda sunulmuş bildirileri ve çeşitli akademik kitaplarda yayımlanmış bölüm çalışmaları bulunmaktadır.

Raziye Sayar graduated from the Faculty of Theology at Ankara University. She completed her M.A. in the Department of Islamic Philosophy at the Institute of Social Sciences, Necmettin Erbakan University, with a thesis entitled *The criticism of Maturidi about the eternity of universe to Seneviyya*. She pursued her doctoral studies in the field of Philosophy and Religious Studies at the Graduate School of Ondokuz Mayıs University and received her Ph.D. with a dissertation entitled *The Problem of Moderation in Love in Avicenna and Ibn Hazm*. She currently serves as a research assistant in the Department of Islamic Philosophy at the Faculty of Theology, Ordu University.

Her research primarily focuses on Islamic philosophy, questions of knowledge and truth in classical Islamic thought, ethics, the philosophy of love, and intellectual history. She has published articles in national and international academic journals, presented papers at scholarly conferences, and contributed chapters to various academic volumes.

Kitap Hakkında

Aşk ve İtidal

İbn Sînâ ve İbn Hazm'ın Sevgi Felsefeleri Üzerine

Bu çalışma, İbn Sînâ ve İbn Hazm'ın aşk anlayışlarını karşılaştırmalı olarak ele alarak, aşkın metafizik, kozmik ve beşerî boyutlarını incelemeyi amaçlamaktadır. İbn Sînâ'nın, aşkı kozmik bir gerçeklik ve varoluşun temeli olarak ele alan sudûr nazariyesi ile İbn Hazm'ın, beşerî aşkı ahlaki sınırlar içerisinde yaşanması gereken bir duygu olarak tanımlaması, çalışmanın temel hareket noktalarıdır. Çalışmanın amacı, aşkın dengeden sapması sonucu ortaya çıkan şiddet ve haz aşırılıklarının nedenlerini analiz etmek ve bu aşırılıkların nasıl kontrol altına alınabileceğine dair felsefi bir çerçeve çizmektir. Bu doğrultuda, İbn Sînâ ve İbn Hazm'ın aşk anlayışlarından hareketle modern toplumun bireysel ve toplumsal şiddet sorunlarına yönelik bir çözüm önerisi geliştirmek hedeflenmektedir. İbn Sînâ ve İbn Hazm'ın aşk anlayışları, "itidal" kavramı çerçevesinde, kozmik ve beşerî düzlemlerde ilahî aşkın yönlendirici rolüne vurgu yapar. Her iki düşünür de aşkı aşırılığı, insanın bedensel arzularına yönelmesi ve ilahî olandan uzaklaşmasıyla ilişkilendirir. İbn Sînâ'nın, aşkı, ilahî hakikate yönelten kozmik bir güç ve varlık düzeninin temeli olarak tanımlayan metafizik yaklaşımı; İbn Hazm'ın ise beşerî aşkı ahlaki itidal ve sınırlar içinde yaşanması gereken bir duygu olarak ele alan tasvirî anlayışı, modern toplumda aşkın şiddet ve haz aşırılıklarından arındırılmasına yönelik bir çözüm sunar. Bu çözüm, bireyin, duygularını rasyonel akıl ve ahlaki erdem temelinde disipline etmesini ve aşkı denge içinde yaşamasını zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla, çalışmamızda, aşkın insan ruhunda bir denge arayışı olduğu ve itidalin bireysel huzurla birlikte toplumsal barışın da teminatı olabileceği vurgulanmaktadır. İbn Sînâ ve İbn Hazm'ın yaklaşımlarından hareketle, modern toplumda aşkın şiddet ve haz aşırılıklarının kontrolü için rasyonel akıl ve ahlaki denge temelli bir perspektif önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Aşk; İtidal; Akıl; Şiddet; Riyazet; İbn Hazm; İbn Sînâ

About the Book

Love and Moderation

A Comparative Study of the Philosophies of Love in Ibn Sînâ (Avicenna) and Ibn Hazm

This study undertakes a comparative examination of the conceptions of love in Ibn Sînâ and Ibn Hazm, aiming to explore its metaphysical, cosmic, and human dimensions. Ibn Sînâ's doctrine of emanation (*sudûr*), which treats love as a cosmic reality and the ground of existence, together with Ibn Hazm's account of human love as an affect that must be lived within moral bounds, constitute the study's principal points of departure. The purpose is to analyze the causes of violence and hedonic excess that emerge when love departs from equilibrium and to outline a philosophical framework for bringing such excesses under control. In this light, the project seeks to develop-on the basis of Ibn Sînâ's and Ibn Hazm's accounts of love- a proposal addressing the problems of individual and social violence in modern society. Considered through the lens of *i'tidāl* (moderation), both thinkers emphasize the guiding role of divine love on the cosmic and human planes. Each associates excess in love with a turn toward bodily desires and a distancing from the divine. Ibn Sînâ's metaphysical approach, which defines love as a cosmic power directing one toward divine truth and grounding the order of being, and Ibn Hazm's descriptive approach, which construes human love as an affect to be lived within moral moderation and limits, together offer a way to purge love in modern contexts of violence and hedonic excess. This solution requires disciplining the emotions on the basis of rational intellect and moral virtue and living love in a state of balance. Accordingly, the thesis argues that love, in the human soul, is a quest for equilibrium, and that moderation can serve as a guarantor not only of individual tranquility but also of social peace. Drawing on the approaches of Ibn Sînâ and Ibn Hazm, it recommends for contemporary society a perspective grounded in rational intellect and moral balance to govern the excesses of violence and pleasure connected with love.

Keywords: Love; Moderation; Intellect; Violence; Ascetic Discipline; Ibn Hazm; Avicenna

TAKDİM

John Caputo, ‘Tanrı’ (God) kelimesinin tüm kültürlerde en prestijli kelime olduğuna dikkat çeker. Biz de aşk (love, mahabbe, Liebe...) kelimesinin tüm kültürlerde yüksek prestijli kelimeler arasında yer aldığını söyleyebiliriz. Bu prestij zaten aşk üzerine oluşturulan mitik, şiirsel, müzikal, akademik, dinî, kozmik, görsel vs. eserlerde yeterince açığa çıkar. İikilem olarak görünen husus, aşkın mı bu tür eserlere değer kazandırdığı yoksa eserlerin mi aşka benzersiz bir itibar sağladığıdır. Benzer durum kimi dinî tasavvurlar için de geçerlidir. Bir dinî tasavvur tanrı veya tanrıçayı aşk ile özdeşleştirdiğinde hangisi diğerine özel bir prestij sağlamaktadır? Esasen Caputo da böyle bir ikilem içindedir: Hristiyanlık Tanrı’yı mutlak (karşılıksız) aşk olarak ele aldığında, Tanrı mı mutlak aşk olarak ele alınmakta yoksa mutlak aşka mı tanrılık atfedilmektedir?

Düşünce tarihinde gördüğümüz şey, bu ikilemin kolayca çözülemeyeceğidir. Zira metafiziksel felsefi düşünce, ‘varlık’ kelimesine belki en yüksek prestiji atfetse ve bu prestiji onu Tanrı ile özdeşleştirerek gerekçelendirse de söz Tanrı-âlem ilişkisine geldiğinde ortaya çıkan sorunlara çözüm için aşk fenomenini bir kilit taşı olarak sunmuştur. Burada aşk mı varlığa bürünüp kozmikleşmekte yoksa kozmik alan mı aşk ile yoğrulup anlam kazanmaktadır? Durum çok açık değildir. Açık olan şey, aşka atfedilen yüksek prestijin bir tür sınırsızlaştırılması yani aşkın karşımıza binbir kılıktı çıkmasıdır. Zira tüm kâinatı aşk harekete geçiriyorsa, bu durumda aşk, her zerrede sonsuz görünümlele açığa çıkan bir epifanik güç olmakta, bize göründüğünden daha fazla kendisini gizlemektedir. Fuzûlî’nin

Aşk imiş her ne var âlemde,

İlm bir kıl ü kâl imiş ancak

sözü, sadece aşkı sonsuz bir epifani yani tecelli olarak sunmakta, aşk hakkındaki her söz ya da bilgiyi (paradoksal olarak

aşk hakkındaki bu şiirin kendisini) de kıl ü kâl kapsamına sokmaktadır. Böylece söz konusu ikilem şöyle bir görünüm kazanmaktadır: Ya aşk hakkında susmalıyız, bu durumda sadece aşk konuşacaktır ya da hakkında konuşurken onun gizlendiğini kabullenmeliyiz. Peki, aşk nasıl konuşmaktadır?

Bu sorunun kültürel ve tarihsel cevabı, aşkın, tıpkı Platon'un 'farmakon'u gibi hem şifa hem de zehir etkisini göstererek konuştuğudur. Tabiplerin "Her şey zehirdir, mühim olan dozdur." sözüne kulak verirsek, aşkın ilaç mı yoksa zehir mi olduğuna ancak onun dozuna ve doza maruz kalan kişinin karakterine bakarak karar verebileceğimizi düşünebiliriz. Ne var ki yine Fuzûlî,

Aşk derdiyle hoşem el çek ilacımdan tabîb

Kılma derman kim helâkim zehri dermanındadır

sözüyle zehir ve derman kavramları arasındaki sınırı iyice muğlaklaştırmaktadır. Yani aşkın ilaç mı zehir mi olduğuna karar vermeyi sağlayacak dozu sadece âşğın kendisi bilmektedir. Daha kestirme ifadesiyle, aşka maruz kalan âşık, dozun doğrudan aşk tarafından belirlendiğini kabullenmektedir. Dozun yüksekliği, âşğın aşk istidadının yüksekliği anlamına geldiği için dışarıdan herhangi bir derman müdahalesi, aşk istidadının kısıtlanması ve körelmesi olacaktır. Ne var ki aşk zehir etkisi oluşturduğunda, hâlâ aynı mantık geçerli değil midir? Zehirlenme, aşk istidadının yüksekliği değil midir? Yani bir şey bizi ölümcül zehirliyorsa, bu durum bizim zehirden etkilenme yeteneğimizin yüksekliğini göstermez mi?

Kuşkusuz Fuzûlî gibi hassas ruhlu bir şair, aşk ve şiirden anlamayanların varlık değil, yokluk veya yoksulluk zehriyle zehirlendiğini söyleyebilir. Bu söze bir itirazımız olamaz; bazen yoksulluk, aşksızlık denen bir başka zehir etkisini gösterebilir. Şiir, müzik, resim gibi sanatlara karşı duyarsız, işini sadece mekanik bir düzeneğin parçası gibi gören, hassasiyet gerektiren insani (ahlaki) durumları fark edemeyen yoksul ruhların, bazen içinde yaşadıkları toplumları zehirledikleri bilinmektedir.

Böylesi bir durumda aşk cinayetlerine yol açan aşk zehirlenmesi ile yine kaba şiddete yol açan aşksızlık/ruhsuzluk anlamında yoksulluk zehirlenmesi arasında kayda değer bir fark kalmamaktadır. Sonuçta aşkın dozu kadar aşksızlığın dozu da önem arz etmektedir. Ne var ki bu doza kim hangi yetkiyle karar verebilir? Karar verilse bile bunun pratikte bir karşılığı olacak mıdır? Pratik olarak bildiğimiz şey, aşka maruz kalmayı bir masumiyet göstergesi olarak kabul eden insanların sayısının çokluğudur. Bu kabulde etkin olan husus, aşkın, ilaç etkisini gösterdiği sürece masumiyet göstergesi olarak ele alındığıdır. Buna karşılık aşk zehir etkisi göstermeye yani âşık olduğunu düşünen ya da iddia eden kişinin kendisine veya sevdiği kişiye şiddet uygulamaya başlaması, masumiyetin sınırlarının aşılması anlamına gelmektedir.

Bu nokta, en az aşk kadar prestijli bir başka kelimenin yani ahlakın bize bir perspektif sağladığını göstermektedir. Aşk, ahlaki varoluş formunda tecelli ettiği sürece toplumsal açıdan masum kabul edilebilir. Ancak ahlaki hassasiyetlerden yoksunlaştığında aşk zehirlenmesi dediğimiz durum açığa çıkmaktadır. Ne var ki ikilemler bir türlü yakamızı bırakmamaktadır. Kuru-katı ahlakçılık ya da toplum ahlak polisliği denen ahlak zehirlenmesi, tam da kendisine turnusol kâğıdı olarak iş gördüğü aşktan yoksunlaştığında açığa çıkmaktadır. Bu noktada aşk ahlakı ile ahlaki aşk tabirleri arasında sabit bir referans noktası yok gibidir. Yani ahlak ve aşk, prestij açısından birbirlerine öncelik arz etmemektedirler.

Burada kısaca ele aldığımız ikilemler için bir çözüm önermiyoruz. Ancak Dr. Raziye Sayar'ın esasen doktora tezi olarak hazırladığı bu çalışmasında, ikilemlerin daha köklü ve detaylı olarak fark edilebileceğine işaret ediyoruz. Bu durum, aşkı daha ziyade bir maraz yani hastalık olarak kabul eden kimi tıp insanların yaklaşımına temkinle yaklaşmamız gerektiğini salık vermektedir. Hilmi Yavuz'un

Hüzün ki en çok yakışandır bize
Belki de en çok anladığımız
sözünden mülhem, biz de hastalığın en çok insana yakıştığını
yani insanın, -tıpkı aşk gibi- hastalık nedeniyle kendi sınırını
daha iyi anladığını söylemekteyiz. Galiba Dr. Sayar'ın kitap çalışmasını okurken tecrübe edeceğimiz en önemli şeylerden biri, aşk sayesinde hem sınırımızı hem bu sınırı aşma arzumuzu hem de onu nihai olarak aşamayacağımızı aynı anda yeniden keşfetmektir. Çalışma elbette başka keşiflere de imkân vermektedir. Bu imkânın kullanımıyla ortaya çıkacak yeni keşifler, okurların ilgi ve sabrına bağlıdır.

Prof. Dr. Burhanettin TATAR
Samsun 2026

ÖN SÖZ ve TEŞEKKÜR

Bu çalışma, İbn Sînâ ve İbn Hazm'ın metinlerinde “aşk”ın iki düzlemde -varlığın düzenine içkin ilke ve beşerî tecrübenin ahlaki konusu- nasıl inşa edildiğini çözümlemektedir. Çalışmanın çıkış sorusu basittir fakat kapsamlıdır: Aşk, hangi koşullarda ölçüyü (itidal) yitirerek haz aşırılığına ve şiddete kapı aralar? Bu sapmaları ne ile kısıtlayıp nereye kadar tedavi edebiliriz? Bu çerçevede birinci bölümde, İbn Sînâ'da aşk, sudûr düzenini taşıyan kozmik bir yönelim olarak; ikinci bölümde de İbn Hazm'da aşk, evreleri, imkânları ve risk eşikleriyle birlikte beşerî ve ahlaki bir disiplin olarak ele alınmıştır. Sonuç kısmı ise “aklın kılavuzluğu-riyazet-iffet-adalet” ekseninde bir denge mimarisi önerir. Amaç, aşkı hem ruhun kemaline hem toplumsal huzura hizmet eden bir ölçüye kavuşturmaktır.

Araştırma, metinlerin iç tutarlılığı ve kavramsal izlekleri üzerinden ilerleyen bir okuma ile iki düşünürde müşterek olan “ölçü-akıl-erdem” eksenini görünür kılmayı hedefler. Sonuçta savunulan tez, aşkın ne yalnızca duygulanıma indirgenebileceği ne de salt soyut bir ilkeye çekilebileceğidir. Aşk, kozmik ve beşerî ufukları birbirine açan bir denge arayışı olarak ele alındığında, bireysel sükûnet ve toplumsal barışın teminatı olabilecek normatif bir çerçeve kazanır.

Bu yolculukta ilmî rehberliği, ufuk açıcı eleştirileri ve titiz yönlendirmeleri için danışmanım Prof. Dr. Burhanettin Tatar'a minnet borçluyum; yalnız ilmî birikimi ve dirayetli eleştirileriyle değil, ilim ahlakını önceleyen tutumu ve meseleleri kuşatıcı yaklaşımıyla düşünme ufkumu ve hayata bakışımı da besledi. Tez sürecinin farklı aşamalarında görüş ve tenkitleriyle metne katkıda bulunan Prof. Dr. Faruk Sancar ve Dr. Öğr. Üyesi Hasan Atsız hocalarıma, tez savunma jürimde yer alarak yönlendirici değerlendirmeleriyle çalışmanın son hâline katkı sunan Doç. Dr. Mehmet Akif Altunışık ve Dr. Öğr. Üyesi Şengül Özdemir'e

de teŖekkür ederim. En derin teŖekkürüm ise sabırları, anlayışları ve teŖvikleriyle bu yolculuğun vazgeçilmez ve görünmez eşlikçileri olan eşim Mustafa RaŖit ve çocuklarım Hamit Kaan ile Ömer Mete'yedir. Bu süreçte duaları ve anlayışlarıyla destek olan anne-babam Ömer ve Atike Karakuş'a da müteŖekkirim. Ayrıca, tezi belirli aralıklarla okuyup yerinde yorumlarıyla metnin berraklaşmasına katkıda bulunan ve sürecin yükünü benimle birlikte omuzlayan kıymetli dostlarım Fatma Aksu Kara'ya ve Ayda Ontaç Güner'e de özel olarak teŖekkür ederim. Bunun yanında, tezin bazı bölümlerini okuyarak yapıcı değerlendirmeleri ve fiilî destekleriyle sürece katkıda bulunan dostlarım Rezzan Yılmaz, Münir Ecer ve Ayşe Özsarı Şahin'e de teŖekkür borçluyum. Kusurlar bana aittir; doğrular, ortak emeğin bereketidir.

Bu çalışma, aşkı ne yalnızca duygulanım ne de yalnızca soyut bir ilke olarak okuyarak iki ufku birbirine açan bir denge arayışı olarak konumlandırır. Dileğim, burada teklif edilen çerçevenin hem klasik metinlerin yeniden okunmasına hem de güncel şiddet ve haz aşırılıklarının anlaşılmasına katkı sağlamasıdır.

Raziye SAYAR

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	vii
ÖN SÖZ ve TEŞEKKÜR	xi
SİMGELER ve KISALTMALAR	xv
1. GİRİŞ	1
1.1. Aşkın İki Yüzü: Kozmik Uyumdan Tutkuya Şiddetin Eşiğinde	
Bir Gerilim	1
2. İBN SÎNÂ'DA AŞK METAFİZİĞİ	15
2.1. Aşkın Kozmik Tezahürü	15
2.2. Aşkın Yatay ve Dikey Boyutları	32
2.2.1. Aşkın Yatay Boyutu	32
2.2.1.1. Aşkın Psikolojik ve Fizyolojik Etkileri	35
2.2.1.2. Şehvet ve Akıl Arasında Aşk	41
2.2.1.3. Estetik Bir Yönelim Olarak Aşk	44
2.2.1.4. Beşerî Aşkın İlahî Aşka Evrilme İmkânı	56
2.2.2. Aşkın Dikey Boyutu	59
2.2.2.1. Varlıkların Kemale Ulaşma Arzusu	63
2.2.2.2. İnsanın Tanrı'ya Yönelişi	75
2.3. Aşk Haz Uyum ve Elem	97
2.3.1. Aşk Haz ve Uyum	103
2.3.2. Aşk Haz ve Elem	106
3. İBN HAZM'DA AŞKIN ONTOLOJİK VE AHLAKİ İNŞASI	113
3.1. Aşkın Spiral Karakteri	113
3.2. Aşkın Mahiyeti	117
3.3. Hakiki Aşkın Temelleri	121
3.4. Aşkın Dönüştürücü Gücü	141
3.5. Aşk Şiddet ve İtidal	161
3.5.1. Aşk ve Akıl Yitimi	166
3.5.2. Şehvet ya da Fiziksel Çekim	179
3.5.3. İletişim Eksikliği	187
3.5.4. Ayrılık Sorunu	188

3.5.5. İhanet ve Vefa	192
3.5.6. Sevgilinin Ölümü	196
3.5.7. Tek Taraflı Aşk	202
3.5.8. Öfke	204
3.6. Haz ve Mutluluk: Aşk Deneyiminin Tamamlayıcı İki Yüzü	212
SONUÇ	225
KAYNAKÇA	233
DİZİN	249

SİMGELER ve KISALTMALAR

TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
çev	: Çeviren

